

Plans locals de prevenció de les drogodependències

Guia per al foment
de la participació

Col·lecció_ **Documents de Treball**

Plans locals de prevenció de les drogodependències

Guia per al foment
de la participació

Plans locals de prevenció de les drogodependències

Guia per al foment
de la participació

Col·lecció **Documents de Treball**

Sèrie_Benestar Social, 5

**Diputació
Barcelona**
xarxa de municipis

Autors de l'estudi

Jaume Larriba Montull

Associació PDS, Promoció i Desenvolupament Social

Francisco Alvira Martín

Universidad Complutense de Madrid

Antoni M. Duran Vinyeta

Associació PDS, Promoció i Desenvolupament Social

© de l'edició: Diputació de Barcelona
Novembre del 2008

Producció: Direcció de Comunicació
de la Diputació de Barcelona
Composició: Fotocomposició gama, sl
Impressió: Imprenta RGM, SA
ISBN: 978-84-9803-306-9
Dipòsit legal: BI-3317-2008

Índex

Presentació	9
Aspectes teòrics	11
Sentit i importància de la participació comunitària	13
El concepte «participació» en el marc d'un pla local de prevenció de les drogodependències	15
Funcions de la participació	17
Funcions generals de la participació	17
Funcions de la participació en funció de les fases	17
Nivells de participació	19
Dimensions d'anàlisi de la participació	19
Requisits que permeten definir la participació com a vertadera o real	21
Avantatges i inconvenients d'incorporar elements participatius	23
Avantatges	23
Inconvenients	23
Facilitadors de la participació i estratègies per afavorir-la	25
Facilitadors	25
Algunes estratègies per afavorir la participació	26
Obstacles i dificultats per a la participació, i estratègies per evitar-los o superar-los	27
Quan és adequat treballar amb els diferents nivells de participació?	31
Nivell bàsic (participació simbòlica)	31
Nivell intermedi (de participació simbòlica a real)	31
Nivell alt (participació real)	32
Com s'ha de plantejar un procés participatiu?	33
Iniciació	33
Preparació	33
Participació	33
Seguiment de la participació	33

Eines pràctiques	37
Claus generals per afavorir l'assistència i la participació a les reunions de treball .	39
Claus per afavorir l'assistència i la participació a les reunions de treball	39
Factors negatius per a l'assistència i la participació a les reunions, i que cal evitar ..	41
Orientacions per moderar les reunions	43
Funcions del moderador d'una reunió	43
Efectes de les actituds del moderador	43
Algunes coses que s'han de fer i altres que cal evitar	44
Tècniques de treball en grup aplicables a les reunions	47
Phillips 66	47
Pluja d'idees	48
Anàlisi DAFO	50
Entrevistes semiestructurades a informants clau. Instrument de recollida d'informació i d'implicació comunitària	53
Exemples d'experiències participatives	57
Exemples d'experiències en l'àmbit local amb components participatius	59
Experiència 1. Centelles (6.700 habitants)	59
Experiència 2. Les Franqueses del Vallès (16.897 habitants)	60
Experiència 3. Roda de Ter (5.700 habitants)	62
Experiència 4. Sant Boi de Llobregat (81.368 habitants)	64
Agraïments	67

Presentació

Em plau presentar-vos el llibre **PLANS LOCALS DE PREVENCIÓ DE LES DROGODEPENDÈNCIES. GUIA PER AL FOMENT DE LA PARTICIPACIÓ**, un document que aporta reflexions, estratègies, eines pràctiques i exemples d'experiències que pretenen ser d'utilitat per a l'impuls de la participació en els programes de prevenció basats en un model de treball comunitari.

El document parteix del principi que la prevenció és un instrument clau per abordar el fenomen de les drogodependències, i que l'hem d'entendre des de la coresponsabilitat dels diferents agents socials i la participació comunitària.

Aquesta guia és fruit del treball realitzat per un grup heterogeni de professionals procedents del món local i de la Diputació de Barcelona, acompanyats d'experts en prevenció de les drogodependències dels àmbits universitari i associatiu. Aquest grup, divers territorialment i professional, ha treballat per plantejar de forma teòrica i pràctica els diferents elements d'un procés participatiu i ha arribat al consens en la determinació de les estratègies que afavoreixen la participació en un pla local de prevenció de les drogodependències.

El grup ha estat una de les comissions de treball de la Xarxa Local de Prevenció de les Drogodependències, constituïda el 15 de març de 2006 amb la finalitat d'impulsar plans, programes i serveis de prevenció comunitària a la província de Barcelona.

Comptar amb estratègies participatives en l'àmbit comunitari és essencial per disposar d'un major coneixement de la realitat, democratitzar les respostes preventives, sensibilitzar i compartir objectius socials, i desenvolupar intervencions més integrals i proactives.

Desitjo que aquesta guia sigui útil a tothom que treballi en l'àmbit de la prevenció de les drogodependències i ajudi a sumar esforços i coordinar recursos per donar una resposta més eficaç al problema de les drogodependències.

Montserrat Ballarín España
Presidenta delegada de l'Àrea de Benestar Social

Aspectes teòrics

Sentit i importància de la participació comunitària

En parlar de l'abordatge preventiu de les drogodependències a escala local sovint es fa referència a la coresponsabilitat dels diferents actors socials, organitzacions i institucions en la resposta als problemes relacionats amb el consum de drogues en un territori concret. Aquest concepte (coresponsabilitat) es concreta en la pràctica mitjançant la participació i la implicació dels diferents actors i agents comunitaris en l'anàlisi dels problemes i la planificació, la programació i l'aplicació d'actuacions i de plans preventius en el territori. És a dir, es tracta de sumar esforços i coordinar els recursos presents en el territori que poden contribuir a evitar uns problemes que, en cas que es presentin, afectaran d'una manera o altra tota la comunitat.

La dinamització social constitueix un procés clau de la prevenció comunitària, i implica promoure tant la participació com el sentiment de coresponsabilitat en la resposta als problemes per part de la població i dels diversos agents implicats. Aquest repartiment de responsabilitats, però, requereix una transferència equivalent de poder, és a dir, de capacitat per incidir en els processos de presa de decisions.

És important afavorir i estimular la participació comunitària en totes les etapes de la intervenció preventiva, des del principi, i no només en el moment d'aplicar activitats. La participació comunitària en la prevenció de les drogodependències permet obtenir un millor coneixement i una anàlisi més acurada dels problemes i de les necessitats, ajuda a prioritzar les actuacions preventives, contribueix a una estimació més realista dels esforços que caldrà fer per dur-les a terme, i fa més factible la seva aplicació.

En síntesi, la participació comunitària en la prevenció de les drogodependències:

- Permet disposar d'un coneixement més acurat de la realitat i dels problemes (reals i percebuts).
- Contribueix a democratitzar les respostes preventives i a normalitzar i integrar la prevenció en els diferents àmbits de la comunitat, tot aportant una perspectiva integral i transversal que abasti els diferents punts de vista.
- Millora l'eficàcia de les actuacions, en tant que contribueix a millorar la planificació i la coordinació, i a garantir l'execució de les actuacions preventives i la seva persistència en el temps.
- Facilita la incorporació de plantejaments proactius (i no només reactius) en l'acció preventiva.

El concepte «participació» en el marc d'un pla local de prevenció de les drogodependències

En els documents en què s'informa sobre el funcionament dels programes locals de prevenció de les drogodependències és força habitual trobar frases com la següent: *«El programa de prevenció del consum abusiu de drogues que es duu a terme des de l'Ajuntament de (...) ha estat un èxit de participació. L'assistència de famílies i joves ha estat molt alta, tant als tallers de formació com als estands informatius...».*

No obstant això, el sol fet d'assistir a un curs, a un taller o a una jornada sobre prevenció no és participar en el programa local de prevenció de les drogodependències, si més no, en el sentit estricte del terme. Participar, en el seu significat més ampli, implica prendre part en els processos de presa de decisions, i per tant, en el tema que ens ocupa: poder influir en la configuració del pla local de prevenció de les drogodependències. Participar implica cedir poder, apoderar els grups de la comunitat que es vol que participin perquè són necessaris per a l'èxit i la sostenibilitat del programa.

Incorporar una metodologia participativa en un pla local de prevenció de les drogodependències implica substituir el procés habitual, que va «de dalt a baix», en el qual els professionals i els polítics:

- identifiquen i seleccionen els problemes sobre els quals es vol intervenir,
- proposen les respostes o les possibles solucions als problemes,
- elaboren un programa d'actuació,
- l'apliquen (o l'intenten aplicar), i
- l'avaluen;

per un altre procés «de baix a dalt» en què la comunitat, els grups i els actors que són rellevants participin amb poder, és a dir amb capacitat real per influir en les decisions, en totes o en algunes, de les etapes indicades.

La participació, però, no és una categoria absoluta, sinó que té lloc dins d'una gradació que s'inicia amb nivells que podem qualificar de simbòlics, i que inclouen la informació, la consulta i el debat o la discussió, que comporten diferents graus de capacitat d'influència, però no de decisió, fins a arribar als nivells que es poden considerar de participació real, en tant que impliquen capacitat de decisió en diferents graus, i que inclouen, de menys a més importància, el consens, la delegació del poder i el control ciutadà.¹

1. Les persones interessades a aprofundir en aquesta qüestió poden consultar el treball de Sherry R. Arnstein «A Ladder of Citizen Participation» publicat l'abril del 1971 al *Journal of the Royal Town Planning Institute*, o alguna de les adaptacions que s'han fet de la seva classificació, fàcilment localitzables a Internet.

Hi ha nivells autèntics de participació en un programa local de prevenció de les drogodependències quan la comunitat, o una part dels seus grups o actors significatius, es responsabilitza per dur a terme una iniciativa d'intervenció en una o més de les etapes del treball (diagnosi del problema i de les necessitats, elaboració del programa d'actuació, aplicació de les accions i avaluació).

Alhora, els plans locals de prevenció de les drogodependències actuen a través de diferents grups i actors socials, com ara el jovent, el professorat, els pares i les mares d'infants i adolescents, les entitats i associacions, etc. Sense la «participació» d'aquests grups i actors, en el sentit d'assistència a les activitats del programa, no és possible la prevenció. La millor manera d'afavorir aquesta assistència és proporcionar-los poder per incidir en les decisions, de manera que el programa i les activitats que preveu no siguin una cosa imposada des de dalt, sinó alguna cosa que els diferents actors consideren pròpia, perquè han pres part activa en els processos que han dut a definir i configurar el problema, les necessitats i/o les respostes. Això proporciona a la comunitat el sentit de ser propietària del programa, mobilitza i sensibilitza els actors socials, i facilita l'adequació de les accions a les necessitats sentides per part dels diferents actors socials.

Aquesta és la justificació pragmàtica de la participació de la comunitat en els programes locals de prevenció de les drogodependències. No és possible fer una autèntica prevenció en l'àmbit de les drogues en un territori concret (municipi, barri, escola...) sense la participació real de la comunitat i/o dels actors implicats, en el sentit expressat més amunt. En la mateixa línia, no es pot aplicar, sense més ni més, un Pla Local de Prevenció de les Drogodependències dissenyat en un altre context social, cultural o polític, perquè això minimitzaria les seves probabilitats d'èxit. Abans, caldria posar en marxa un procés que portés els diferents grups i actors socials a fer-lo seu o a adaptar-lo per sentir-lo com a propi.

Per elaborar i aplicar amb èxit un pla local de prevenció de les drogodependències s'ha de buscar la participació de la comunitat, d'acord amb: a) les característiques del context local, b) les característiques del mateix programa i, sobretot, c) el grau d'apoderament que s'està disposat a atorgar a la comunitat i als agents socials, i en quines de les etapes (diagnosi, disseny, aplicació i avaluació).

Funcions de la participació

En aquest apartat es revisen les funcions de la participació en un pla local de prevenció de les drogodependències, primer des d'una perspectiva general, i després atenent a les diferents fases que es poden distingir en l'execució d'un pla.

Funcions generals de la participació

Incorporar el component participatiu en un pla local de prevenció de les drogodependències respon a les funcions generals següents:

- Fer que la comunitat interioritzi el propòsit i el sentit del pla local de prevenció de les drogodependències. Mitjançant el procés participatiu, la comunitat incorpora en els objectius del pla les necessitats sentides pels diferents actors socials.
- Aportar mobilització i activisme social al pla local de prevenció de les drogodependències.
- Facilitar el treball en xarxa i l'adequació de les activitats i els missatges dels diferents agents de la comunitat (pares i mares, professorat, joves, entitats, etc.) als objectius i els plantejaments del pla local de prevenció, i contribuir alhora a reforçar-lo i a fer-lo més seu.
- Atorgar poder i iniciativa a la comunitat perquè senti com a propi el pla local de prevenció de les drogodependències.

Funcions de la participació en funció de les fases

1. Fase d'anàlisi de la realitat i diagnosi del problema

En la fase de diagnosi del problema i d'establiment de les necessitats, la participació dels diferents actors socials facilita la recollida d'informació, proporciona diferents perspectives interpretatives sobre una mateixa situació i ajuda a definir necessitats. Permet, per tant, definir millor el programa per adaptar-lo a la problemàtica real del territori i identificar millor la població o les poblacions destinatàries del Pla i les seves necessitats.

2. Fase de disseny i elaboració

En la fase de disseny i elaboració del pla local de prevenció de les drogodependències, la participació fa possible que les accions que es proposin s'adeqüin millor a les característiques de la realitat local, i per tant, el dota de realisme i el fa més executable. Dit d'una

altra manera, maximitza la probabilitat que el programa respongui de debò a les necessitats sentides per part dels sectors implicats. Això també és aplicable quan es tracta d'aplicar (adaptar) un pla o una actuació dissenyats prèviament en un altre i per a un altre context o comunitat.

3. Fase d'aplicació de les accions

En la fase d'aplicació del pla, la participació garanteix la mobilització de la comunitat perquè assisteixi als tallers, reunions, cursos, jornades... i permet descobrir millor i més ràpidament els errors en la implementació de les accions per corregir-los sobre la marxa. En facilitar una comunicació fluida entre els diferents actors s'afavoreix la posada en marxa del programa i l'aplicació de les seves accions.

4. Fase d'avaluació i seguiment

En la fase d'avaluació i seguiment del pla, la participació de la comunitat a través de diferents actors permet conèixer i entendre millor què ha passat (quins canvis s'han produït o no, i per què) i presentar millores, canvis o la continuació de les diferents actuacions del pla local.

Nivells de participació

Dimensions d'anàlisi de la participació

La participació de la comunitat i dels diferents agents socials en un pla local de prevenció de les drogodependències es pot analitzar des de diferents perspectives. En aquesta fitxa ho farem en relació amb l'amplitud, amb els mecanismes de canalització de la participació i amb el grau d'apoderament:

Primera dimensió: amb quin grau d'amplitud?

La participació es pot donar en totes les fases de la programació i intervenció, tan sols en una o bé en algunes. Idealment, la participació hauria de ser una realitat present en totes les fases del pla local de prevenció de les drogodependències —diagnòstic del problema i de les necessitats, disseny de les actuacions, aplicació de les accions i avaluació— però sovint aquest plantejament és poc realista.

Amb freqüència, quan s'incorporen processos participatius, el diagnòstic del problema i la valoració de les necessitats ja s'han dut a terme, o fins i tot ja hi ha uns objectius establerts, i la participació només es produeix en l'aplicació de les accions i l'avaluació del programa, o tan sols en una de les fases. Certament, això comporta haver d'assumir limitacions importants per al desenvolupament del Pla.

No obstant això, no és menys cert que quan hi ha un nivell de participació real en una de les fases, aquest acostuma a tenir un efecte facilitador de la participació en la resta de les fases, en major o menor grau.

El nivell de participació a què serà possible arribar en el marc d'un pla local de prevenció de les drogodependències dependrà de:

- el context de participació i de democràcia real existent a la comunitat, i
- el grau amb què les autoritats polítiques estiguin disposades a «aprendre» de la comunitat.

Segona dimensió: com participar-hi?

La participació dels diferents grups, institucions i actors de la comunitat en el pla local de prevenció de les drogodependències es pot canalitzar a través de diferents mitjans, els més habituals dels quals són els següents:

- **Mitjançant la creació de grups de treball en què es convida a participar a «tots» els actors socials rellevants.** Per participar-hi, cal haver estat convidat o haver-ho sol·licitat i que la sol·licitud hagi estat acceptada. Normalment comporta un compromís, explícit o implícit, de permanència temporal en el procés (grup de treball), a canvi d'un cert nivell de poder.
- **Mitjançant fòrums o assemblees comunitàries de caràcter obert, on poden participar totes les persones i grups que ho desitgin.** Normalment, no són necessaris formalismes previs per «participar» i el compromís que s'assumeix en fer-ho és menor. A canvi, és fàcil que el grau de participació sigui més simbòlic (informació, consulta i/o discussió) que no pas real.

La segona opció és més democràtica, però també més difícil de dur a terme a un nivell ampli. A més, com hem dit, no sempre genera graus reals de cessió de poder als participants.

La primera opció (creació de grups de treball) és la més utilitzada, però implica haver de resoldre dos problemes: 1) identificar i decidir qui són els actors socials rellevants, i 2) constituir grups de treball que siguin veritablement representatius de la comunitat.

Els grups de treball han de conjuntar representativitat i operativitat. El primer d'aquests criteris demanda amplitud per tal que «tothom» hi estigui representat, mentre que el segon criteri requereix limitar l'amplitud del grup. De tota manera, en cas de conflicte hauria de prevaldre la voluntat de garantir la representativitat dels diferents actors socials. En aquest sentit, qualsevol grup o sector que vulgui formar part d'un grup de treball hauria de poder fer-ho, a canvi, només, de l'exigència de participació activa (assistència a les sessions de treball, compliment dels compromisos assumits voluntàriament en el grup, etc.).

Ahora, l'ús de les noves tecnologies de la informació (xats, fòrums, etc.) és una altra via per canalitzar la participació comunitària en un pla local de prevenció de les drogodependències (ara per ara, menys explorada en aquest àmbit), que es pot emprar com a complement dels mètodes presencials comentats abans, i potser també de manera única o principal.

Tercera dimensió: amb quin nivell d'apoderament?

La participació pot significar una major o menor capacitat de presa de decisions per part de la comunitat. En un extrem de l'escala, els grups (la comunitat a través dels diferents actors socials) simplement reben informació i poden suggerir propostes, però no prenen decisions. En l'altre extrem de l'escala, els grups que representen la comunitat, a més de rebre informació i formular propostes, participen en els processos de presa de decisions del pla local de prevenció de les drogodependències. En el primer cas es té veu; en el segon, es té veu i vot.

Presentats d'una manera esquemàtica i creixent, els nivells de participació en un pla local de prevenció de les drogodependències (entesa com a capacitat de decisió) poden adoptar l'ordenació següent:

Participació simbòlica, amb dos nivells

1. Informació. S'informa la comunitat sobre els problemes detectats, les necessitats identificades i/o les actuacions que està previst posar en marxa per donar-los resposta. Per poder considerar-la «quasi-participació» (en el seu nivell més bàsic), hauria de permetre, si més no, la realimentació.

2. Consulta. Es consulta la comunitat (per exemple, sobre la delimitació i la valoració dels problemes relacionats amb el consum de drogues al territori, o sobre les respostes i les actuacions que es volen dur a terme per respondre als problemes), oferint als sectors consultats la possibilitat de formular propostes (que, en última instància, seran tingudes en compte o no a criteri dels consultants).

Participació real, amb tres nivells

1. Discussió. Se sotmeten a la comunitat una o més propostes, perquè siguin discutides, amb la possibilitat d'aprovar o rebutjar certs aspectes de les mateixes iniciatives. Per exemple: es presenta un pla d'actuació amb diferents propostes d'activitats per comentar-les i discutir-les amb els actors de la comunitat. La iniciativa de les propostes correspon a l'administració, però la comunitat participa en el seu desenvolupament i es consideren les seves opinions i els seus punts de vista a l'hora de prendre decisions sobre els aspectes consultats.

2. Actuació conjunta. L'Administració i la comunitat analitzen conjuntament un problema que els afecta, i planifiquen, executen i/o avaluen un conjunt d'actuacions per respondre al problema identificat (pla local de prevenció de les drogodependències). La iniciativa pot sorgir tant de l'Administració com d'algun(s) sector(s) de la comunitat, però treballen plegats i tots dos participen en la presa de decisions.

3. Iniciativa comunitària. Iniciativa independent d'un o més sectors de la comunitat, que pot tenir el suport o no de les autoritats. La comunitat s'organitza per analitzar un problema que preocupa o interessa i per decidir i controlar una actuació que li doni resposta. L'Administració pot oferir-se a col·laborar, o no, o ser convidada a fer-ho.

Requisits que permeten definir la participació com a vertadera o real

D'acord amb les consideracions que fa Roger A. Hart² en relació amb els criteris per considerar real la participació dels infants, i adaptant-los al nostre àmbit de treball, podem afirmar que els requisits que ha de complir un pla (o una actuació) per poder qualificar-lo com a veritablement participatiu són els següents:

- Tots els participants han de conèixer i comprendre la finalitat i els objectius del pla, programa o actuació.

2. Roger A. Hart. *Children's participation: from Tokenism to Citizenship*. Innocenti Essays. N. 4. Florence: Unicef. 1992

- Si no és que tracta d'una iniciativa sorgida dels mateixos participants, aquests han d'estar assabentats de qui ha decidit convidar-los i per què (han de conèixer els criteris que determinen qui pot participar-hi, i qui no, si és el cas).
- Els participants han de poder influir en les decisions que s'adoptin (més enllà d'opinar o fer propostes).
- La decisió de participar-hi s'ha de prendre voluntàriament i sense pressió de cap mena.

Avantatges i inconvenients d'incorporar elements participatius

Avantatges

Els principals avantatges que aporta el fet d'incorporar components participatius en un pla local de prevenció de les drogodependències es poden resumir en els punts següents:

- Facilita la innovació i l'aportació d'idees noves i solucions.
- Proporciona sentit i contribueix a fer que la comunitat senti com a propi el pla local de prevenció de les drogodependències.
- Afavoreix que els diferents agents que hi intervenen se sentin connectats amb la missió, els objectius i les activitats del pla local de prevenció de les drogodependències.
- El pla local de prevenció de les drogodependències respon millor a les necessitats sentides per la població destinatària.
- Facilita una millor adequació i adaptació a la realitat local de possibles experiències, actuacions i programes de prevenció de les drogodependències provinents d'altres llocs.
- Assegura el suport de la comunitat (si més no, d'una part àmplia) i contribueix a augmentar la seva implicació.
- Fa més probable la implantació efectiva de les accions del pla local de prevenció de les drogodependències i, per tant, augmenta les probabilitats d'assolir resultats positius.
- Millora la prestació dels serveis i la realització de les activitats del pla.
- Incrementa i millora la comunicació entre polítics, professionals, altres serveis públics i la comunitat.

Inconvenients

Tanmateix, la incorporació de components participatius en un pla local de prevenció de les drogodependències comporta, paral·lelament als avantatges assenyalats, una sèrie d'exigències, requeriments i condicionants que es poden resumir en els punts següents:

- Pot alentir processos i decisions. El procés de participació pot suposar molt de temps per la necessitat de comptar amb «tothom».
- La identificació dels actors o grups interessats i la constitució de grups de treball pot arribar a ser una tasca difícil.

- Exigeix més dedicació i esforç per part dels tècnics locals del pla.
- Implica també una formació específica en metodologia participativa.
- Pot suposar un cost més elevat de tot el procés.
- Fa necessari que les autoritats locals i l'equip de professionals estiguin disposats a cedir poder a la comunitat i acordin el grau d'apoderament al qual estan disposats a arribar.
- En cedir poder a la comunitat, el paper dels professionals i de les autoritats polítiques canvia, i aquest pas s'ha d'assumir i mantenir durant tot el procés de participació.
- Requereix graus elevats de maduresa democràtica per part de tothom: a escala política, tècnica i social.

Facilitadors de la participació i estratègies per afavorir-la

Facilitadors

La incorporació de components participatius en un programa local de prevenció de drogodependències es veu afavorida pels següents elements:

- Que en el territori d'actuació s'hagin desenvolupat experiències prèvies d'actuacions participatives en programes d'intervenció social (salut, serveis socials, etc.).
- El fet que en la comunitat hi hagi un cert grau de sensibilització i preocupació, ja sigui generalitzada o focalitzada, en relació amb el consum de drogues.
- Quan hi ha un consens ampli en la comunitat pel que fa a l'existència de problemes relacionats amb el consum de drogues i a «les accions que caldria emprendre per pal·liar-los».
- Pel fet que la comunitat disposi d'un teixit acceptable i actiu de xarxes socials.
- Disposar de prou recursos (financers, tècnics, humans...) per posar en marxa un procés participatiu.
- L'existència de consens en l'ens local (Ajuntament, Consell Comarcal), entre els polítics i els professionals, sobre les bondats de la «prevenció participativa» i la necessitat o la conveniència d'impulsar-la.
- Alternativament, si no hi ha consens, el fet que hi hagi un grup cohesionat i rellevant en l'ens local que estigui a favor de la prevenció participativa i disposat a impulsar-la en el programa local de prevenció de les drogodependències.
- Si en una altra àrea de l'ens local (serveis socials, serveis de salut, policia...) hi ha una preocupació pel tema i/o es du a terme algun programa o activitat adreçat a la prevenció de les drogodependències (no necessàriament participatiu). Això pot afavorir la coordinació per avançar cap a plantejaments més participatius.

Algunes estratègies per afavorir la participació

- Utilitzar les experiències prèvies de participació per identificar els grups socials actius i les xarxes existents, i conèixer també els problemes que van sorgir per tenir-los en compte i evitar que es tornin a repetir.
- Identificar els recursos (externs i interns) existents i disponibles, i planejar una estratègia per utilitzar-los en les diferents fases del procés participatiu.
- Formar un grup de treball dins l'ens local per analitzar la qüestió de la participació en el pla local de prevenció de les drogodependències i establir una estratègia de foment de la participació en el pla (objectius, rols dels actors, etc.).

- Aprofitar els grups i els líders identificats amb una estratègia de bola de neu per informar i mobilitzar la comunitat.
- Buscar recursos de formació en participació per al grup de treball constituït en l'ens local.
- Si és factible, aprofitar les possibles activitats que ja estiguin en marxa, per avaluar-les de manera participativa i intentar implicar i motivar la comunitat en altres actuacions.

Resum

Les oportunitats per fer «prevenció participativa» tenen a veure amb:

- **El grau de sensibilització o preocupació existent a la comunitat** en relació amb els problemes relacionats amb el consum de drogues.
- **L'organització de la mateixa comunitat**, que inclou l'existència de xarxes socials, el seu activisme i la seva predisposició per participar-hi.
- **La motivació i disposició de l'ens local**, que serà qui en la majoria dels casos promourà una prevenció participativa o no.
- **La disponibilitat de recursos** de tot tipus i a tots els nivells.

Obstacles i dificultats per a la participació, i estratègies per evitar-los o superar-los

La participació en un pla local de prevenció de les drogodependències es pot veure dificultada per diferents motius que, a grans trets, solen tenir a veure amb la manca de consens polític, tècnic o politicotècnic, la falta de cultura participativa a qualsevol dels nivells (polític, tècnic, societat civil), o la inèrcia a seguir fent les coses igual que s'han fet abans. Aquest apartat presenta alguns dels obstacles que poden interferir en la incorporació de processos participatius en un pla local de prevenció de les drogodependències. Alhora, per a cada obstacle o dificultat se suggereix una o més estratègies per superar-lo:

Hi ha una situació de bloqueig polític (manca d'acord) per tirar endavant un procés participatiu

Aquesta situació impedeix posar en marxa un procés participatiu des de l'Administració local. Tal vegada es pot intentar dur a terme un treball amb nivells de «participació simbòlica» i, si això és possible, intentar avançar després cap a nivells més alts. De tota manera, si tot fa pensar que les coses no funcionaran, és millor esperar a intentar-ho en un altre moment, i no arrencar un procés participatiu que estigui condemnat al fracàs i que deixaria un precedent negatiu en la comunitat.

No hi ha consens en el grup motor sobre el nivell de participació al qual es vol arribar, el rol de les parts, els objectius de la participació...

Sense consens no és possible tirar endavant un procés participatiu en un programa local de prevenció de les drogodependències. Si no hi ha acord per treballar amb un determinat nivell de participació, es pot intentar arribar a acords per progressar amb nivells de participació menors, i intentar després d'incrementar el nivell, una vegada que el procés participatiu s'hagi iniciat i es desenvolupi adequadament. Una altra estratègia, que pot aplicar-se de manera prèvia o complementària a l'anterior és la d'oferir als membres del grup motor assessorament i formació externa sobre metodologia i tècniques de participació comunitària, per ajudar a dissipar temors i dubtes, i augmentar les habilitats i la confiança dels participants.

Hi ha precedents negatius d'experiències de participació comunitària al territori

Caldrà fer una recerca activa per buscar grups, col·lectius, líders formals o informals que estiguin disposats a implicar-s'hi, i convèncer-los per iniciar el procés amb la mobilització de més actors socials. A més, caldrà analitzar seriosament quins van ser els factors que van fer fracassar les iniciatives participatives anteriors, per tal de no repetir els mateixos errors. Comptar amb l'assessorament de consultors externs experts en metodologies participatives pot ser una necessitat en aquests casos.

El grup motor no té coneixements ni formació sobre participació

Caldrà buscar recursos externs de formació i utilitzar-los. En cas contrari, si el grup motor no té ni experiència de participació ni formació en la matèria, augmentarà el risc de cometre errors i que apareguin temors i discrepàncies. Probablement no s'arribi més enllà de nivells participació simbòlica.

No es disposa de recursos (econòmics o tècnics) suficients

Caldrà buscar l'aportació de recursos externs, ja sigui en altres administracions públiques o en algunes entitats privades, que poden aportar fons o bé assessorament i formació.

S'observa una clara falta de sensibilització social en relació amb els problemes relacionats amb el consum de drogues (per exemple, davant episodis reiterats de borratxeres en grups amplis d'adolescents, no s'observa preocupació ni en la societat en general ni en la majoria dels pares)

Sense un cert grau de sensibilització o preocupació a la comunitat en relació amb els problemes relacionats amb el consum de drogues no serà possible fer el que abans hem anomenat «prevenció participativa». De tota manera, és probable que determinats grups o col·lectius sí que estiguin sensibilitzats amb el tema (en l'exemple exposat, cal pensar que els professionals de la salut que atenen adolescents intoxicats sí que tenen consciència del problema, i potser també els dels sectors educatiu i de serveis socials). És recomanable entrar en contacte amb els grups sensibilitzats i començar a treballar amb ells, i paral·lelament fer un treball de pedagogia social i sensibilització a la comunitat per poder incorporar un major nombre d'actors socials més endavant.

No hi ha prou «cultura participativa» a la comunitat. S'han fet intents anteriors, en drogues o en altres temes, que no han reeixit

S'haurà d'analitzar a fons quines causes van fer fracassar els intents anteriors de tirar endavant iniciatives participatives. En aquest sentit, pot ser útil disposar de l'assessorament extern especialitzat perquè ens ajudin a analitzar els intents anteriors. També pot ser convenient dur a terme un treball de cerca activa de nous agents comunitaris per convidar-los a participar en el procés. Una altra qüestió que cal plantejar-se en una situació com aquesta és la possibilitat que la falta de cultura participativa en la comunitat no sigui altra cosa que una interpretació errònia del grup motor davant la renúncia de la comunitat a implicar-se en processos que no han estat veritablement participatius. Estudiar acuradament els intents anteriors, i/o formar el grup motor en mètodes i tècniques de participació comunitària pot contribuir a veure les coses d'una altra manera, i potser a trobar sortides al problema.

S'ha iniciat un procés participatiu i s'observen posicions extremes i poc realistes d'alguns sectors de la comunitat

Les posicions extremes i poc realistes, si hi són presents, formen part de la realitat de la comunitat, i cal respectar-les i incorporar-les en el procés de treball participatiu. En tot cas, les propostes dels grups que mantenen aquestes posicions hauran de ser analitzades i debatudes per tots els participants, i per tant no vol dir que hagin de ser aprovades necessàriament, però sí considerades i tingudes en compte.

Determinats sectors exhibeixen actituds exigents i imposidores

Caldrà recordar a aquests sectors que un espai de participació és una oportunitat perquè diferents grups i col·lectius, que se senten afectats per un mateix problema, treballin plegats per trobar respostes a les seves inquietuds, però no per imposar a ningú els interessos d'un grup particular.

El procés participatiu ha esdevingut assembleari (poc professional)

Una altra estratègia que es pot aplicar és la d'oferir als membres del grup motor assessorament i formació externa sobre metodologia i tècniques de participació comunitària, per augmentar les seves habilitats i confiança.

El procés participatiu està liderat per un grup motor massa directiu (sovint hi ha imposició política i/o tècnica)

Com en el cas anterior, una altra estratègia adequada pot ser facilitar als membres del grup motor assessorament i formació sobre metodologia i tècniques de participació comunitària, per ajudar a dissipar temors i dubtes, i augmentar les seves habilitats.

Sorgeixen conflictes en el grup motor. Hi ha por de cedir massa poder, es desconfia de la comunitat

Sense un bon nivell d'acord dins del grup motor no serà possible continuar el procés. En aquest cas, pot ser interessant aturar momentàniament el procés de treball per reflexionar internament i mirar d'arribar a acords. Alhora, un cop més pot ser necessària la col·laboració d'un equip assessor extern i la formació en qüestions de participació als membres del grup motor.

Ja es disposa d'un pla local de prevenció de les drogodependències elaborat, que ha funcionat bé en un altre lloc de característiques semblants, i que es pot aplicar de dalt a baix sense necessitat d'entrar en un procés de participació comunitària

La participació de la comunitat, com s'ha afirmat de manera repetida en les pàgines anteriors, facilita l'aplicació dels programes locals de prevenció de les drogodependències, mobilitza els diferents actors de la prevenció i maximitza les probabilitats d'èxit del programa. Per tant, defugir la incorporació d'un procés de participació comunitària a l'hora d'implantar i aplicar un programa local de prevenció de les drogodependències no és una bona opció.

No hi ha un pla local de prevenció de les drogodependències, però fa temps que es fan activitats de prevenció que «funcionen» prou bé (es repeteixen any rere any)

El fet que al territori es duguin a terme activitats aïllades de prevenció de les drogodependències ha estat assenyalat anteriorment com un possible facilitador de la participació, en el sentit que es poden aprofitar per avaluar-les de manera participativa i intentar implicar i motivar la comunitat en altres actuacions. Alhora, com s'ha indicat més amunt, també pot portar a la coordinació de les activitats, per avançar després cap a enfocaments més participatius. Tanmateix, quan fa temps que es duen a terme activitats aïllades —i més si es fan de manera periòdica—, això també pot constituir una dificultat per incorporar processos participatius de caire comunitari, en el sentit que «ja hi ha qui se n'ocupa», i per tant,

tret que hi hagi un nivell significatiu de sensibilització social envers la qüestió, serà un tema poc mobilitzador.

Tal com ja hem comentat, partir de la coordinació dels sectors implicats en les activitats que ja s'apliquen, juntament amb la realització d'accions de sensibilització social, ens poden encaminar cap a l'elaboració d'un pla local de prevenció de les drogodependències que incorpori processos de participació social en el seu desenvolupament. A més, es poden convidar diferents sectors o agents socials perquè participin en l'avaluació global de les actuacions que es duen a terme.

Quan és adequat treballar amb els diferents nivells de participació?

Bo i assumint que el nivell de participació més desitjable serà sempre el més alt assolible en cada situació, mentre tingui un efecte catalitzador dels processos de canvi, i no pas bloquejador, s'inclouen a continuació unes quantes orientacions bàsiques en aquest sentit, que relacionen els nivells de participació pel que fa al grau d'apoderament de la comunitat, amb diferents situacions contextuais que es poden produir en el desenvolupament d'un pla local de prevenció de les drogodependències.

Nivell bàsic (participació simbòlica)

Informació amb realimentació

- En realitat és un nivell de «quasi-participació», que ha d'incloure, si més no, realimentació de la informació per part de la comunitat.
- Pot i ha d'utilitzar-se quan:
 - No es donen les condicions necessàries per utilitzar nivells veritablement participatius.
 - No hi ha temps suficient per desenvolupar els processos participatius.
 - Falten els recursos necessaris per treballar a altres nivells.
 - Ja es disposa d'un pla local de prevenció de les drogodependències elaborat i aprovat.

Nivell intermedi (de participació simbòlica a real)

Consulta i/o discussió

- En aquest nivell se sotmeten a consulta o discussió pública aspectes clau del pla local de prevenció de les drogodependències i de la seva aplicació.
- Permet incorporar la participació en temes cabdals en els quals es necessita l'aprovació de la comunitat.
- És una metodologia senzilla i ràpida.
- Encara que no és tan eficaç com els mètodes participatius més actius i continuats, normalment proporciona a la comunitat un cert sentit de «propietat» del pla local de prevenció de les drogodependències, sobretot si els aspectes de consulta són clau.

Nivell alt (participació real)

Discussió i/o actuació conjunta

- Treballar en aquests nivells requereix assolir un nivell de consens elevat en els impulsors sobre els rols de cadascú, les estratègies de participació i els objectius que es volen assolir amb la participació.
- Implica decidir en quina fase o fases s'ha de centrar la participació: anàlisi del problema, elaboració del pla, aplicació de les accions i/o avaluació:
 - Quan ja hi ha un pla local de prevenció de les drogodependències en marxa (que no es va desenvolupar de manera participativa), el més recomanable és començar per l'avaluació. Participar en l'avaluació pot tenir com a resultat implicar-se després en la millora i la reelaboració del pla local, i en la redefinició de les necessitats de la comunitat.
 - En canvi, quan s'inicia el desenvolupament d'un nou pla, s'han d'incorporar els processos participatius en totes les fases, començant per l'anàlisi del problema i la diagnòsi de necessitats.

Com s'ha de plantejar un procés participatiu

En la planificació i el desenvolupament d'un procés participatiu en un pla local de prevenció de les drogodependències es poden distingir diversos moments, que requereixen activar i dur a terme diferents accions i processos:

Iniciació

Creació d'un grup intern de treball

Aquest grup motor treballarà mitjançant reunions de treball per arribar a un consens sobre els objectius del procés participatiu, l'estratègia de participació i els rols que adoptarà l'equip de professionals/facilitadors.

Aprofundir en el coneixement dels problemes de drogues al territori i en el coneixement de la comunitat

El treball s'haurà d'orientar a millorar el coneixement del problema en el territori i a identificar les xarxes socials, els serveis i les institucions existents, els líders formals i informals de la comunitat, els sectors de població que s'haurien d'incloure en el procés participatiu, etc.

Disseny del pla de participació i intervenció comunitària

Hauria de formalitzar-se en un document que recollís, a més de la informació rellevant identificada en el treball anterior, els objectius que es volen assolir amb el procés participatiu, la definició dels rols dels diferents agents (polítics, tècnics de drogodependències, altres professionals de la institució impulsora i del territori, agents socials i grups específics de la població), la delimitació de les fases del programa que incorporaran el procés participatiu i del nivell de participació al qual es vol arribar, i la identificació de les estratègies d'intervenció.

Preparació

Informar la comunitat

La primera acció que caldrà executar serà proporcionar informació a la comunitat sobre el procés que es vol iniciar. A més, en funció de l'anàlisi previ de la situació realitzat pel grup motor, seria bo posar en marxa paral·lelament una campanya de sensibilització i motivació entre la població.

Acostament als agents i grups socials

Caldrà contactar els agents i els grups socials identificats i definits en el «Pla de participació» per convidar-los a adherir-se al procés participatiu.

Formació en mètodes i tècniques de participació comunitària

Aquest és un pas sovint desitjable, encara que no sempre possible ni necessari. No obstant això, quan són presents aquestes dues condicions: a) es considera adient, i b) és possible realitzar-ho; el fet de proporcionar formació en mètodes i tècniques de participació grupal i comunitària als membres del grup que lidera el procés (idealment a tots els agents i els grups implicats) redundarà en una millora de la qualitat del procés participatiu, la qual cosa, sens dubte, es veurà reflectida en els resultats del pla local de prevenció de les drogodependències.

Participació

Convocatòria àmplia i universal a la comunitat

Després d'haver establert contacte amb els actors identificats en el «Pla de participació» per convidar-los a adherir-se al procés participatiu, cal fer una convocatòria àmplia i universal a la comunitat (més enllà dels agents i els grups contactats) per evitar sentiments d'exclusió i obrir la porta a tothom que vulgui implicar-se en el procés participatiu d'intervenció.

Constitució d'un grup de treball

El pas següent serà constituir un o més grups de treball per executar la intervenció (desenvolupament participatiu del programa local de prevenció de les drogodependències).

Treball en comissions o grups de treball

Comença el treball en grup plantejat segons les estratègies participatives previstes inicialment i d'acord amb el que el mateix grup constituït vagi decidint.

Seguiment de la participació

Coordinació dels agents socials implicats

Al llarg de tot el procés serà necessari vetllar per la coordinació dels agents socials implicats en les fases previstes d'intervenció —anàlisi del problema, disseny del programa, aplicació de les actuacions, seguiment i avaluació. En principi, aquestes seran responsabilitats del grup motor.

Manteniment de la motivació dels agents socials implicats

De nou, el grup motor haurà de vetllar per mantenir el nivell de motivació dels agents socials implicats en el procés participatiu. Entre altres coses, el contacte freqüent (que no vol dir «reunions freqüents») i la devolució sistemàtica de la informació contribuiran a mantenir el nivell de motivació necessari.

Preses de decisions consensuades i la seva aplicació

L'objectiu últim del procés participatiu és l'adopció de decisions consensuades i l'aplicació dels acords que se'n deriven.

Eines pratiques

Claus generals per afavorir l'assistència i la participació a les reunions de treball

Des del primer moment, en l'elaboració d'un pla local de prevenció de les drogodependències, i al llarg de tot el procés de la seva aplicació, se celebren un nombre important de reunions de treball, que adopten diferents noms en funció dels territoris, com ara: Comissió tècnica del pla, Comissió intersectorial, Taula de participació comunitària, etc. En qualsevol cas, les reunions de treball són una constant necessària per dur a bon port el desenvolupament d'un pla local de prevenció de les drogodependències.

Òbviament, el primer requisit per poder assolir l'èxit en una reunió de treball en el marc d'un pla local de prevenció de les drogodependències és comptar amb l'assistència de les persones que s'han convocat o que s'espera que s'interessin per participar en la reunió. D'altra banda, el segon requisit per a l'èxit d'una reunió d'aquesta mena és aconseguir que sigui participativa. Altrament, no serà una reunió de treball, sinó una reunió informativa.

Tot seguit se suggereixen, en primer lloc, un seguit d'orientacions o claus per afavorir —tant l'assistència com la participació— en les reunions de treball d'un pla local de prevenció de les drogodependències; i en segon lloc, una sèrie de factors que tenen efectes negatius sobre l'assistència i la participació, i contribueixen a fer «fracassar» les reunions, i que per tant s'han d'evitar:

Claus per afavorir l'assistència i la participació a les reunions de treball

Evitar fer reunions prescindibles

Al llarg del desenvolupament d'un pla local de prevenció de les drogodependències es duen a terme un nombre significatiu de reunions, l'assistència a les quals implica dedicar un temps que sovint és escàs per a moltes persones. Si es fan reunions que es podien haver evitat (que en realitat no eren necessàries) es corre el risc de provocar la sensació d'haver perdut el temps, i això fa que es redueixi l'assistència a properes reunions, incloses les importants o necessàries.

Intentar pactar un calendari de reunions sobre una base regular de programació de dies i hores

Programar amb temps les reunions, i en un dia i hora concrets, facilita la planificació i l'organització de les agendes dels participants, sobretot quan els dies i les hores s'han acordat per consens majoritari.

Fer una convocatòria adequada

Això implica coses com ara: convocar les reunions amb prou anticipació per permetre l'organització de les agendes personals, fer un recordatori de la convocatòria en els dies previs a la reunió, i informar en la convocatòria sobre els objectius i/o l'ordre del dia de la reunió.

Començar la reunió recordant als assistents l'objectiu de la reunió i llegir l'ordre del dia si ha estat establert

Això ajuda a centrar els assistents en el tema i afavoreix una actitud de treball productiva.

No desviar-se dels objectius de la reunió

Els temes previstos s'han de tractar en la reunió, per evitar en els participants la sensació de pèrdua de temps. No obstant això, per poder abordar temes imprevistos importants, i per evitar una rigidesa excessiva, cal reservar en les reunions un cert temps per tractar possibles qüestions no incloses a l'ordre del dia.

Començar i acabar les reunions a l'hora prevista

D'aquesta manera, tothom sap quant de temps se li demana, i es fomenta la serietat i el rigor en els participants. En canvi, si es retarda el començament d'una reunió per esperar que vagin arribant més participants, s'afavoreix que a la propera hi hagi més gent que arribi tard. A més, això farà que s'hagi d'acabar més tard de l'hora prevista, tothom estarà més cansat, algunes persones potser hauran de marxar abans d'acabar, i es genera una sensació de desgavell.

Distribuir prèviament la documentació, si escau

Si a la reunió es preveu revisar o distribuir algun document, en general convé fer-lo arribar abans als participants per agilitzar i facilitar el procés de treball a la reunió.

Buscar un lloc adequat i condicionar el mobiliari d'acord amb les necessitats

Si els participants no se senten còmodes a l'espai de treball, tendiran a faltar en properes convocatòries. L'espai de reunió ha de reunir uns criteris raonables de comoditat (amplitud, temperatura, soroll, etc.). Alhora, en general, sempre que sigui possible, s'hauran de disposar les cadires de manera que tothom es pugui veure la cara i evitar disposicions en forma de fileres de cadires.

Afavorir una participació democràtica i equitativa

La persona que moderi o condueixi la reunió ha de vetllar perquè tothom que vulgui pugui expressar els seus punts de vista en igualtat de condicions.

Afavorir debats constructius i l'aportació d'opinions crítiques

El moderador o moderadora de la reunió ha de promoure l'aportació d'idees i la incorporació respectuosa de totes les opinions dins del debat. Permetre i facilitar l'aportació d'opinions divergents tot sovint serveix més per apropar les distàncies (perquè facilita veure un mateix fenomen des de diferents perspectives), que no pas per augmentar-les. En aquest sentit, la utilització d'algunes tècniques de treball en grup pot ser útil per afavorir la participació de tothom i l'equitat de les aportacions.

Tots els participants han de poder aportar alguna cosa

Dit d'una altra manera, tothom ha de sentir que la seva participació ha estat útil i productiva per al conjunt. El moderador de la reunió ha de propiciar aquest sentiment entre els participants, per exemple a l'hora de sintetitzar les conclusions al final de la reunió.

Intentar que tothom se senti coparticip de les decisions

Si la reunió ha estat ben moderada, tothom ha pogut expressar els seus punts de vista i les decisions s'han pres de manera democràtica, fins i tot les persones que mantinguin posicions contràries als acords que s'hagin pogut adoptar, sentiran que han participat en les decisions adoptades.

Aixecar acta de les reunions

Les actes hauran de recollir els temes treballats, les principals posicions manifestades, les decisions adoptades, i les tasques assignades a cadascú, si és el cas, i s'haurà de fer arribar en breu (en qüestió de dies) a totes les persones que es van convocar a la reunió.

Seguir el compliment dels acords adoptats en les reunions. I donar a conèixer els resultats del seguiment als participants

Si això no es fa, les reunions van perdent sentit. Per què dedicar temps i esforços per arribar a uns acords i compromisos que després ningú no s'ocupa de seguir si es compleixen?

Fer ús de les noves tecnologies (correu electrònic, pàgines web, xats, etc.)

Perquè aporten immediatesa, faciliten la creació de xarxes, i poden ser de gran utilitat a l'hora de convocar reunions, de fer «recordatoris» uns dies abans, de distribuir documentació per discutir, enviar actes, etc.

Factors negatius per a l'assistència i la participació a les reunions, i que cal evitar

1. Deixar que les reunions s'allarguin més enllà de l'hora prevista.
2. Convocar reunions massa llargues o que no són necessàries.
3. Acabar les reunions sense arribar a cap acord ni conclusió.
4. Organitzar reunions sense un objectiu clar i/o sense ordre del dia.
5. No seguir el compliment dels acords assolits a les reunions.
6. Convocar reunions amb poc temps perquè els participants puguin organitzar les seves agendes.
7. Convertir les reunions en un monòleg, o en un debat només entre aquells que tenen «poder».
8. Dificultar l'expressió d'opinions divergents amb les «oficials» o amb les majoritàries.
9. Donar veu, però no vot, als participants.

Orientacions per moderar les reunions

Un element que pot contribuir de manera decisiva a l'èxit o el fracàs de les reunions de treball té a veure amb l'actitud i les habilitats de la persona que les modera. En qualsevol reunió de treball algú exerceix la funció de moderador de la reunió. L'actitud i les habilitats d'aquesta persona en l'exercici d'aquesta funció incidiran sobre les interaccions que es produiran en el grup, i tindrà conseqüències sobre el mateix grup i sobre l'assoliment dels objectius de la reunió.

Funcions del moderador d'una reunió

En les reunions de treball en general, i especialment en aquelles que aspiren a poder ser considerades «participatives», les funcions del moderador inclouen una vessant facilitadora i una vessant dinamitzadora del treball del grup.³ Aquestes funcions ultrapassen la mera organització dels torns d'intervenció dels assistents («donar la paraula»). Així, la funció facilitadora implica tenir cura dels aspectes tècnics i organitzatius, i té a veure amb el fet de vetllar perquè a la reunió es tractin tots els temes previstos (ex.: evitant derivacions improductives, reorientant l'atenció dels participants...), perquè la seva durada s'ajusti al temps previst (ex.: limitant les intervencions reiteratives), i perquè serveixi per tractar els temes que es van plantejar (ex.: analitzar les característiques d'un problema, proposar i/o decidir possibles actuacions, coordinar el treball que s'està duent a terme des de diferents sectors, etc.). Pel que fa a la funció dinamitzadora, té a veure amb l'activació dels participants, a fer avançar el grup i propiciar sensacions compartides de productivitat (ex.: formulant preguntes al grup, proposant la utilització de tècniques de treball en grup, etc.).

Efectes de les actituds del moderador

Moderar una reunió no és (o no hauria de ser) el mateix que liderar-la o dirigir-la. No obstant això, es poden establir alguns paral·lelismes entre els diferents estils de lideratge d'un grup i les actituds que poden adoptar les persones encarregades de moderar les reunions que sovint tenen lloc en el marc d'un pla local de prevenció de les drogodependències. Així, l'actitud general del moderador d'aquestes reunions pot: a) condicionar les relacions amb els participants i entre els participants, b) propiciar o impedir la participació, i c) facilitar o dificultar que s'assoleixin els objectius fixats.

3. Lorenzo Vila A. R. i Martínez López M. (2001). *Asambleas y reuniones. Metodologías de autoorganización*. Madrid: Traficantes de Sueños.

La taula que ve a continuació presenta una síntesi esquemàtica dels efectes que provoquen sobre els participants, el grup i els objectius de la reunió, quatre actituds típiques i extremes que pot adoptar la persona encarregada de moderar una reunió:⁴

<i>Actitud general del moderador</i>	<i>Relació amb els participants</i>	<i>Efectes sobre els participants i sobre els objectius de la reunió</i>
Autoritària	Directiva. Coarta la participació. No considera els participants competents per opinar o decidir. Orienta el grup. Vol influir en les decisions. Busca l'adhesió.	Genera hostilitat. Afavoreix la passivitat. Impedeix la creativitat i trobar solucions noves. No genera compromís. Els «acords» no seran compartits pels assistents.
Demagògica	Com l'autoritària, però amb una aparença amable i democràtica. Aparenta interès per les opinions del grup, però en realitat pretén influir-lo.	Genera sentiments de desqualificació. Fa difícil innovar solucions. No afavoreix el compromís. Els acords seran aparents.
Indiferent («deixar fer»)	Passiva. No busca influir però tampoc estimula, ni facilita, ni dinamitza.	Genera inseguretat. Afavoreix la desintegració. Fa difícil assolir objectius.
Democràtica o participativa	Facilita l'intercanvi d'idees. Promou un clima d'acceptació. Estimula la participació. Propicia l'autonomia. Posa límits necessaris.	Augmenta el compromís. Més iniciativa i creativitat. Els participants es motiven i el grup guanya estabilitat. S'assoleixen els objectius.

Algunes coses que s'han de fer i altres que cal evitar

Una realitat que cal tenir en compte és que quan el moderador d'una reunió té un interès directe amb el tema, li resultarà sempre més difícil adoptar i mantenir en tot moment una actitud democràtica i participativa. I aquesta és la situació més habitual en les reunions

4. Adaptat de: Duran A., Casado M., García C., Viaplana M. i Peláez E. (2006). *Guia d'habilitats per al treball en grup. Prevenció de drogodependències en l'àmbit del lleure*. Barcelona: Agència de Salut Pública de Barcelona.

de treball d'un pla local de prevenció de les drogodependències, que sovint són moderades per un tècnic (o per un representant polític) que està directament implicat amb el desenvolupament del pla.

El quadre següent mostra algunes actituds que cal mantenir, i unes altres que cal evitar, per obtenir un nivell adequat de qualitat a l'hora de moderar aquesta mena de reunions:

Actituds que cal mantenir	Actituds que cal evitar
Preguntar més que respondre (fer ús del mètode socràtic).	Acaparar l'ús de la paraula.
Suggerir maneres d'avançar.	Afavorir l'expressió de les opinions que s'ajusten a la pròpia.
Induir els participants a pensar.	Limitar les intervencions discrepants amb els punts de vista propis.
Procurar que tothom participi.	Plantejar de manera interessada els temes de discussió.
Demandar l'opinió a les persones més callades o tímides.	Induir els participants a pensar d'una determinada manera.
No permetre que ningú monopolitzi les intervencions o usurpi la funció del moderador.	Fer mítings.
Adoptar una actitud mediadora davant les discrepàncies.	Donar lliçons (exhibir «saviesa»).

Tècniques de treball en grup aplicables a les reunions

En determinats moments, en algunes de les diferents reunions de treball que tenen lloc al llarg del desenvolupament d'un pla local de prevenció de les drogodependències pot ser de gran utilitat proposar fer ús d'alguna tècnica de treball en grup, ja sigui per estimular la participació, per afavorir l'intercanvi d'idees, per sortir d'una situació de bloqueig o per altres motius. En aquest apartat es comenten de manera sintètica les característiques, els requeriments bàsics i algunes de les possibles aplicacions per a la temàtica d'aquesta guia de tres d'aquestes tècniques: la Phillips 66, la pluja d'idees i el DAFO.

Phillips 66

Objectiu

La finalitat bàsica d'aquesta tècnica és afavorir la participació activa de tots els membres d'un grup, independentment de la seva grandària.

Utilitat

És una tècnica flexible, que permet detectar i obtenir, en poc temps, interessos, opinions, desitjos, expectatives, suggeriments, etc., en grups relativament grans, en relació amb un problema o una qüestió.

Facilita (gairebé força) la participació de tots els membres d'un grup i permet superar les possibles inhibicions que poden tenir algunes persones per intervenir en grups amplis.

Promou la implicació i la responsabilització dels participants en l'activitat del grup.

No requereix preparació prèvia: es pot utilitzar sempre que es consideri adequat, en qualsevol moment d'una reunió.

Metodologia

1. El moderador planteja de manera precisa una pregunta o un tema de debat.
2. Es divideixen els participants en grups de sis persones.

3. Cada grup designa un coordinador (que controlarà el temps i animarà tots els membres del grup a participar-hi) i un secretari (que prendrà nota de les aportacions).
4. Els grups formats debaten la qüestió plantejada durant sis minuts. Quan hagin passat cinc minuts, el moderador avisa que queda un minut per acabar i demana als secretaris que preparin un resum de la posició del seu grup.
5. Cada secretari exposa les conclusions o la posició del seu grup en sessió plenària.
6. El moderador recull en forma de síntesi els resums dels secretaris i proposa una o més conclusions a la llum de les aportacions de tothom.

Observacions

És una tècnica pensada per treballar amb grups grans (de més de 20 persones). Si el grup és poc nombrós, els subgrups també poden ser menors, de menys de 6 persones.

Cal ser flexibles: es pot allargar el temps de discussió si s'observa que és aquesta prou intensa o si els secretaris no han pogut completar els resums.

Convé que la pregunta, problema o qüestió que s'analitzi amb aquesta tècnica sigui concreta i demandi respostes sumatòries (com ara «quins problemes estem trobant...» o «què podríem fer per...»). També cal tenir en compte que, en general, només permet obtenir aportacions superficials.

Pluja d'idees

Objectiu

És una tècnica de creativitat orientada a obtenir com més idees millor per trobar respostes o solucions noves a un problema.

Utilitat

Ajuda a superar les limitacions habituals del pensament i a produir un conjunt extens d'idees entre les quals poder escollir.

És útil per buscar possibles noves respostes a problemes concrets i ben definits (no qüestions generals).

Té sentit emprar-la quan es tracta de generar un ventall ampli i original de noves idees (com ara, explorar els canals que podríem utilitzar per fer arribar informació a una determinada població); però no és una tècnica adequada per resoldre problemes que requereixen anàlisi i judici crític (ex.: explicar la manca de participació en un projecte).

Metodologia

Consisteix a obrir un espai de pensament lliure on no es permet criticar cap idea, per absurda que sembli, i només es pot intervenir per aportar noves idees.

1. El moderador explica les regles: a) s'accepten totes les idees, es tracta de produir com més idees millor (sense explicar-les ni justificar-les), per absurdes que semblin; b) està absolutament prohibit censurar (inclosa l'autocensura), criticar, qüestionar, analitzar o discutir qualsevol idea, c) cal presentar totes idees que ens passin pel cap o (encara millor) que sorgeixin d'una associació lliure amb idees aportades per altres participants (és bo, doncs, que tothom escolti les aportacions de la resta de participants). Es pot acordar un senyal específic, com ara fer un esclafit dels dits en aixecar la mà, per indicar al moderador que tenim una idea generada per associació, el qual aleshores donarà prioritat per aportar-la.
2. Els participants aporten totes les idees que se'ls ocorren. Per fer-ho, aixequen la mà i presenten una única idea en cada intervenció, quan el moderador els dóna la paraula. Algú, el mateix moderador o una altra persona, pren nota de les idees que van sorgint.
3. Un cop s'han recollit prou idees (idealment, no menys d'una cinquantena) es dóna per acabada la fase creativa, i es passa a una fase d'anàlisi mitjançant tècniques de debat i de presa de decisions. En fer-ho, es pot atendre a criteris d'originalitat, realisme, aplicabilitat i eficàcia. Per facilitar el canvi d'actitud mental entre la fase creativa i la fase d'anàlisi es recomanable fer una pausa entre les dues, de manera que els participants puguin aixecar-se i sortir de la sala uns minuts (seria òptim treballar les dues fases en reunions separades).

Observacions

El nombre ideal de participants es mou al voltant de 5 a 10 persones, tot i que aquestes xifres admeten lleugeres variacions.

El problema per al qual es busquin solucions amb aquesta tècnica s'ha d'haver definit molt bé (no s'ha de poder descompondre en diversos problemes) i ha de tenir més d'una única solució possible (si més no, cal pensar que és així).

Una pluja d'idees requereix un bon clima en el grup; no funcionarà bé en un grup en què la relació entre els seus membres sigui tensa o negativa.

Anàlisi DAFO

Objectiu

És una tècnica per analitzar una organització, una situació o un tema concret, des del punt de vista de les seves característiques internes (fortaleses i debilitats) i de l'entorn (amenaces i oportunitats), per tal de contribuir a orientar decisions estratègiques.

Utilitat

Té aplicacions tant en l'anàlisi del problema i de les necessitats com en la planificació estratègica, i pot contribuir al mateix temps a la implicació dels agents comunitaris, en tant que afavoreix la participació, la interacció del grup i el contrast d'opinions.

És útil per orientar les estratègies que es poden aplicar per fer front a un problema, atenent als reptes que suposa i a les capacitats de què disposem.

Metodologia

1. Fer una anàlisi de les oportunitats presents a l'entorn (anàlisi externa) en relació amb la qüestió analitzada. Fa referència als aspectes externs que poden incidir positivament sobre aquesta qüestió, bé en el present o bé en un futur pròxim. En aquesta fase de l'anàlisi es pot respondre a preguntes com ara: Els estudis epidemiològics a escala estatal i autonòmica indiquen alguna tendència positiva en l'evolució d'aquest problema? Es pot preveure que aquest canvi legislatiu tingui efectes positius sobre el tema en qüestió? Hi ha fonts de finançament extern per a accions d'aquesta mena?

2. Analitzar les amenaces de l'entorn (anàlisi externa) en relació amb la qüestió estudiada. Fa referència als aspectes externs que poden tenir una incidència negativa sobre la qüestió, ara, o en un futur pròxim. En aquesta fase es pot mirar de respondre a preguntes com ara: L'actual conjuntura econòmica pot fer augmentar el problema que analitzem? Es poden preveure canvis en els patrons socials o en l'estil de vida de la població que puguin tenir efectes negatius sobre la qüestió analitzada?

3. Analitzar les debilitats pròpies o internes (anàlisi interna) pel que fa a la qüestió objecte d'estudi, i que, entre altres coses, generalment limiten les possibilitats d'aprofitar les oportunitats que ofereix l'entorn. En aquesta fase es pot respondre a preguntes com ara: Què se'n deriva del fet que el municipi tingui nuclis de població allunyats i mal comunicats? Què comporta per a la població jove la manca d'equipaments d'oci al municipi? Com afecta una determinada tradició local les actituds de la població en relació amb l'alcohol?

4. Estudiar les fortaleces internes o pròpies (anàlisi interna) en relació amb la qüestió que s'analitza. És a dir, de quins recursos i capacitats disposem per aprofitar les oportunitats i fer front a les amenaces. Es tracta de respondre a preguntes com ara: Quin paper pot tenir el nou institut que s'acaba d'inaugurar al municipi? Com podem aprofitar l'alt grau de sensibilització i d'implicació que mostren diferents col·lectius del municipi?

5. Elaborar una taula o una llista que reculli debilitats, amenaces, fortaleces i oportunitats identificades, ordenades, a partir d'un procés de discussió, en funció de la importància atribuïda, que ens permeti disposar d'una visió global de la situació en relació amb la qüestió analitzada.

Anàlisi interna	Anàlisi externa
Debilitats	Amenaces
Fortaleses	Oportunitats

6. Planificació estratègica. Es tracta de fer una anàlisi mitjançant un procés de discussió:
 a) Com es poden contrarestar les debilitats? b) Com podem fer front a les amenaces?
 c) Com podem treure profit de les fortaleses? i d) Com podem aprofitar les oportunitats que se'ns presenten?

Observacions

L'anàlisi DAFO, igual que passa amb la pluja d'idees, no és en si mateixa una tècnica necessàriament de grup. Totes dues es poden treballar de manera individual, però resulten molt més profitoses quan s'utilitzen en el marc d'un grup, la qual cosa, a més, com ja s'ha comentat, pot tenir efectes positius sobre la implicació dels agents comunitaris en el pla local de prevenció de les drogodependències.

En les primeres fases de l'anàlisi pot ser útil incorporar la pluja d'idees.

En l'elaboració de la taula (ordenació de les debilitats, amenaces, fortaleses i oportunitats, en funció de la importància atribuïda) cal buscar el consens entre el grup de participants.

Entrevistes semiestructurades a informants clau

Instrument de recollida d'informació i d'implicació comunitària

La realització d'entrevistes a informants clau és una estratègia força utilitzada en les etapes inicials del desenvolupament d'un pla local de prevenció de les drogodependències, atès que permet recollir informació sobre el consum de drogues en el territori i els problemes que ocasiona, i completa la que es pot obtenir a través d'altres fonts, com ara les enquestes escolars, l'extrapolació de dades d'estudis epidemiològics de més abast, els registres d'inicis de tractament, etc. Això ja justifica la seva utilització, però, a més, aquesta mena d'entrevistes aporten un component participatiu al procés de recollida d'informació i poden afavorir la implicació de la comunitat en el pla local de prevenció de les drogodependències, en la mesura que entre els informants seleccionats s'inclouin persones amb ascendència, representativitat o lideratge per a diferents sectors de la població.

El primer element que cal tenir en compte, doncs, és la selecció dels informants. La llista que oferim a continuació presenta una relació (no exhaustiva) de possibles informants:

Possibles informants clau d'un pla local de prevenció de les drogodependències

- Representants polítics, principalment de l'àrea d'atenció a les persones (serveis socials, salut, joventut, esports...).
- Persones coneixedores de la realitat local (propietaris de bars, persones conegudes, personatges singulars, etc.).
- Professionals de la salut (metges, infermers, farmacèutics).
- Tècnics de serveis socials (treballadors socials, educadors).
- Tècnics de joventut (educadors i monitors d'equipaments juvenils).
- Representants de l'àmbit educatiu (professors, tècnics d'educació).
- Representants de les forces i cossos de seguretat del territori (Mossos d'Esquadra, Policia Local...).
- Representants de les associacions de mares i pares d'alumnes.
- Representants d'entitats cíviques, culturals i recreatives.
- Tècnics i monitors esportius.
- Representants d'entitats juvenils.
- Representants d'entitats d'afectats i d'ajuda als afectats.
- Representants de col·lectius reivindicatius en relació amb les drogues.

- Representants dels alumnes, de grups de joves, grups musicals, capitans d'equips esportius, etc.
- Representants dels mitjans de comunicació locals.
- Representants d'associacions de veïns.
- Representants de gremis i associacions de comerciants.
- Representants de les comissions de festes locals.

El segon element que cal considerar té relació amb les característiques de les entrevistes. Aquestes, és preferible que siguin semiestructurades, amb preguntes obertes per permetre una expressió més lliure de les persones entrevistades. També és important que les preguntes no es limitin als aspectes relatius al consum de drogues i els problemes que se'n deriven, sinó que incloguin també qüestions sobre les respostes o canvis que caldria introduir-hi, sobre qui hauria de responsabilitzar-se de dur a terme aquestes respostes o canvis, i sobre quines aportacions en favor d'aquestes respostes o canvis podria fer la persona entrevistada o el col·lectiu que representa o al qual pertany. A tall d'exemple, a les dues pàgines següents proposem un model d'entrevista per a la diagnosi comunitària del consum de drogues.

Entrevista per a la diagnosi comunitària sobre drogues

Pla local de prevenció de les drogodependències de _____

1. Percepció de consum

- a) Quina és la seva percepció sobre el consum de drogues a _____ ?
- b) Al llarg de l'any, hi ha moments (ex.: certes festes) o èpoques (ex.: períodes turístics) que modifiquen els patrons de consum habituals?
- c) Diria que a _____ es prenen més drogues que a altres llocs?
- d) Quins col·lectius consumeixen més drogues a _____ ?
- e) Quines són les més consumides a _____ (alcohol, porros, cocaïna...)?

2. Percepció de problemes

- a) A _____ li sembla que el consum de drogues ocasioni problemes?
- b) En cas afirmatiu: Pensa que ocasiona pocs, bastants o molts problemes?
- c) Diria que n'ocasiona igual, més o menys que en altres llocs semblants?
- d) Quins són els problemes més freqüents que ocasiona el consum de drogues a _____ ?
- e) Quins sectors de la població de _____ es veuen més afectats per aquests problemes?
- f) Hi ha locals (bars, discoteques, etc.) que generin problemes en aquest sentit?
- g) A les festes populars hi solen haver problemes derivats del consum d'alcohol o altres drogues?
- h) Vol afegir alguna cosa més relacionada amb els problemes causats per les drogues a _____ ?

3. Percepció del compliment de la normativa legal sobre les drogues

- a) Li sembla que, en general, a _____ es respecta la normativa legal referent a la venda d'alcohol i de tabac als menors d'edat?
- b) Li sembla que a _____ es respecta la prohibició de no fumar als llocs assenyalats per la llei?
- c) Què ens pot dir de la conducció sota els efectes de l'alcohol (i/o d'altres drogues a _____ ?
- d) Què ens pot dir del consum d'alcohol o altres drogues a la via pública a _____ ? (Hi ha *botellón*? Hi ha llocs on se solen reunir joves per consumir porros o altres drogues?)
- e) Vol afegir alguna cosa més sobre les drogues i les lleis a _____ ?

4. Dades objectivables de què puguin disposar

- a) En funció de la persona entrevistada, cal demanar si pot facilitar dades objectivables que reforcin les seves impressions.

5. Opinió sobre les respostes que caldria donar (què s'hauria de fer?)

- a) Coneix la iniciativa de desenvolupar un pla local de prevenció de les drogodependències? (Independentment de quina sigui la resposta, cal demanar què li sembla que s'hagi pres aquesta iniciativa).

b) Què pensa que caldria de fer a _____ per fer front als problemes existents relacionats amb el consum de drogues i per evitar que s'estenguin o que n'apareguin de nous?

c) Qui pensa que hauria de fer tot això? De qui és responsabilitat?

6. Percepció de les possibilitats i la disposició de col·laboració amb el Pla per part del col·lectiu a què pertany o representa la persona entrevistada.

a) Diria que el sector professional (o el servei o l'entitat) al qual pertany o representa, podria col·laborar d'alguna manera en la prevenció dels problemes relacionats amb el consum de drogues a _____?

b) Si la resposta anterior és afirmativa: quines coses podrien fer o en què podrien ajudar o col·laborar? Si és negativa: per què ho diu? Què li fa pensar això?

c) Com valora la disposició del col·lectiu al qual pertany o representa, per implicar-se i col·laborar en la prevenció de les drogodependències?

d) En funció de la resposta a la pregunta anterior, cal preguntar, si escau: com es podria augmentar la disposició del col·lectiu al qual pertany o representa per col·laborar en la prevenció de les drogodependències?

Exemples d' experiències participatives

Exemples d'experiències en l'àmbit local amb components participatius

Aquesta secció il·lustra quatre exemples d'experiències d'actuacions en prevenció de drogodependències en l'àmbit local que, d'una manera o altra, inclouen components participatius (o, si més no, de caire transversal) en la seva concepció i desenvolupament. Han estat aportats pels tècnics i les tècniques de prevenció de drogodependències dels municipis als quals fan referència les respectives experiències, als quals agraïm el seu esforç i la seva disposició col·laboradora. Tots ells van participar l'any 2007 en un Grup de Treball de la Diputació de Barcelona sobre «Estratègies per a la participació en els plans locals sobre drogues», del qual han sorgit algunes de les idees desenvolupades en aquest document.

Experiència 1. Centelles (6.700 habitants)

Breu descripció de l'experiència

En el marc del programa comunitari de prevenció de drogues, es va realitzar una activitat d'oci (tallers) en dissabte, seguida d'una festa a la nit.

Breu descripció de la metodologia emprada

L'Ajuntament va convocar diferents joves com a referents de cadascuna de les activitats que es feien (grafits, *body-painting*, trapezi, DJ, escacs...). Aquests joves van estar preparant les activitats que ells mateixos dinamitzarien el dia de l'activitat. En dues de les reunions d'organització es va tractar el motiu de l'esdeveniment, lligat al programa de prevenció, i la filosofia de base (la reducció de riscos i les activitats d'oci com a font de plaer i estimulació). Els participants van reflexionar sobre com vivien el consum de drogues, i sobre les seves aficions, i es va acordar transmetre al públic de l'activitat les conclusions a què havíem arribat.

Objectius a assolir amb la participació en aquesta experiència

- Oferir un espai de trobada i d'intercanvi als joves del poble.
- Fomentar la motivació per a noves aficions.
- Implicar els joves en la dinamització d'un esdeveniment del poble.
- Formar-los i informar-los del programa de prevenció i de la filosofia de treball de l'Ajuntament en matèria de drogues.

Sectors implicats

- Lleure / oci / serveis de Joventut
- Entitats i associacions

Agents socials implicats

Equip de l'Àrea de Joventut, tècnic de prevenció, entitats juvenils i joves a títol personal.

Com se'ls va implicar?

Convocant-los a les reunions d'organització mitjançant una activitat afí als seus interessos.

Recursos (humans i materials) utilitzats en relació amb la participació

Aprofitant la coneixença entre els tècnics (joventut i drogues) i els joves, per experiències anteriors, es va convocar joves a qui van demanar que impliquessin amics seus en l'activitat. L'espai de trobada era l'Espai Jove de l'Ajuntament.

Obstacles que es van presentar en relació amb la participació dels agents implicats o que es pretenien implicar

- Els mateixos joves deien que és molt difícil «moure» els joves i que sempre acaben sent els mateixos els qui s'apunten a organitzar esdeveniments d'aquest tipus.
- Un altre obstacle és que estan força ocupats i resulta difícil «quadrar agendes». Entre setmana, hi ha un gran nombre de joves que viuen a Barcelona perquè estudien a la Universitat, i aleshores cal quedar el cap de setmana perquè hi siguin tots (i a vegades això no és possible).
- L'organització de l'esdeveniment va ser iniciativa de l'Ajuntament, per tant, es tractava de fer-los partícips d'una idea que no era seva, i això va fer minvar la implicació i la participació.
- L'organització de l'activitat es va resoldre en poc temps.

Elements que van tenir un efecte afavoridor de la participació

- El fet que els joves es coneguessin entre ells, i els tècnics amb els joves, ja sigui per haver participat en altres esdeveniments o per relacions de parentesc o d'amistat.
- Oferir participar en l'organització d'activitats que són *hobbies* per als joves que es convoquen, oferint-los recursos per dur-los a terme.

Conclusions d'aquesta experiència en relació amb la participació en els programes de prevenció de drogodependències

Aquesta mateixa experiència ja s'havia organitzat l'any 2003 al municipi. La participació va ser aleshores molt més alta que l'any 2007. El motiu s'atribueix al fet que l'any 2003 va ser iniciativa dels mateixos joves, a través d'una entitat, mentre que l'actual va ser iniciativa de l'Ajuntament.

Experiència 2. Les Franqueses del Vallès (16.897 habitants)

Breu descripció de l'experiència

Cada any se celebra el Rockallerona, un concert en què l'assistència oscil·la entre 3.000 i 8.000 persones (és un concert local, però està a tota la comarca i la província). Té lloc en un camp de futbol situat entre camps de conreu, la qual cosa facilita poder aparcar i

evita molèsties al veïnat. Aprofitant el nombrós públic assistent es va realitzar una campanya molt visual sobre alcohol i conducció.

Breu descripció de la metodologia emprada

- Exposició «El risc de l'asfalt» i prova amb etilòmetre. Es va muntar l'exposició a sota de les 2 carpes del C17, per atraure els assistents, i també s'oferia la possibilitat de fer la prova d'alcoholèmia, amb l'etilòmetre de la policia local a tothom que volgués.
- Exposició de cotxes accidentats. Vehicles accidentats del dipòsit municipal de la Policia Local de les Franqueses, en què els implicats van donar positiu en el control d'alcoholèmia, estaven exposats a l'entrada del recinte amb cartells que indicaven model, cilindrada, potència, danys materials, taxa d'alcoholèmia, sanció i punts retirats. Un dels vehicles era un ciclomotor que havia donat positiu de cànnabis, i en el qual també constava la sanció econòmica.
- Estand d'Energy Control. Es va demanar que muntessin l'estand informatiu sobre drogues que oferia la possibilitat de fer una anàlisi de substàncies a qui ho demanés.

Objectius a assolir amb la participació en aquesta experiència

- Oferir la possibilitat de conèixer la taxa alcoholèmia abans d'agafar el vehicle (treball educatiu abans i després de la prova, i conèixer l'estona que s'han d'esperar abans de conduir).
- Sensibilització a l'hora de beure i conduir.
- Sensibilització a l'hora de conduir després d'haver consumit cànnabis.

Sectors implicats

- Policia / cossos de seguretat
- Lleure / oci / serveis de joventut
- Entitats i associacions
- Mitjans de comunicació

Agents socials implicats

- Cap de l'Àrea de Joventut, Benestar Social i Sanitat
- Tècnica de Joventut
- Cap de la Policia Local
- Coordinador del C17

Com se'ls va implicar?

L'exposició dels cotxes i l'etilòmetre van ser idees sorgides del treball conjunt de les diferents àrees i dels professionals de l'Ajuntament de les Franqueses. A partir de la idea inicial, es van coordinar accions fins a arribar a la campanya.

Recursos (humans i materials) utilitzats en relació amb la participació

Humans: plantilla de la Policia Local (vehicles sinistrats, grua, permisos, buscar els vehicles). Professionals de l'Àrea de Joventut (gestió de l'exposició de la Diputació, aprendre el funcionament de l'etilòmetre). Coordinador del C17 (cartells dels vehicles, aprendre el

funcionament de l'etilòmetre, reunions amb els agents implicats per realitzar la intervenció).

Materials: «El risc de l'asfalt», exposició de la Diputació de Barcelona (desmuntar-la de la sala d'exposicions, muntar-la al concert i tornar-la de nou a la sala). Vehicles sinistrats del dipòsit municipal. Etilòmetre (de la Policia Local). 250 embocadors. Cartells dels vehicles.

Obstacles que es van presentar en relació amb la participació dels agents implicats o que es pretenien implicar

Ha de ser un treball constant i conjunt en què tothom estigui implicat des de les seves possibilitats. És important que hi hagi algú que ho coordini tot.

Elements que van tenir un efecte afavoridor de la participació

El treball conjunt entre àrees va afavorir l'experiència, i com que va funcionar bé, obre les portes per seguir treballant conjuntament amb la resta d'àrees. En el cas del C17, que és un pla supramunicipal, serveix com a experiència a l'hora de dur a terme intervencions semblants amb la resta de municipis.

Conclusions d'aquesta experiència en relació amb la participació en els programes de prevenció de drogodependències

Treballar en xarxa va permetre que la gran feina que suposa gestionar tota la campanya, pel fet d'estar repartida entre diferents persones, no comportés cap esforç extra per a ningú, ja que cadascú va assumir la feina dintre de les seves competències.

Experiència 3. Roda de Ter (5.700 habitants)

Breu descripció de l'experiència

Dins el programa d'activitats de prevenció de drogodependències i durant el concert que normalment inaugura la programació anual, es va dur a terme una actuació de sensibilització sobre l'abús de l'alcohol, en què se'n limitava la venda a dues begudes alcohòliques d'alta graduació (combinats i licors) per persona, sense limitar, però, la venda de cervesa.

Breu descripció de la metodologia emprada

La metodologia és totalment participativa, ja que la proposta va sorgir del mateix grup de joves, a l'entrada del concert dos tècnics de l'Ajuntament expliquen el funcionament dels tiquets que s'entreguen i que els permeten consumir fins a dues begudes alcohòliques d'alta graduació (*cubates*). Alhora, es lliura a tots els joves un díptic informatiu sobre els riscos associats al consum excessiu d'alcohol.

Objectius a assolir amb la participació en aquesta experiència

Sensibilitzar la població, sobretot el sector jove, dels riscos associats al consum de drogues i especialment al consum d'alcohol.

Sectors implicats

- Lleure / oci / serveis de joventut
- Entitats i associacions

Agents socials implicats

- Les àrees municipals de Joventut, Acció Social, Cultura i Esports, i diversos grups de joves vinculats a entitats.
- Grups participatius.
- Grup de 2n de batxillerat de l'institut de secundària.

Com se'ls va implicar?

A través de les reunions de la comissió de treball del programa, que té com a objectiu reflexionar sobre les problemàtiques i els riscos que presenta la població, i en especial el sector del jovent, entorn del fenomen de les drogodependències, i que defineix el conjunt d'actuacions que es duen a terme en el programa d'activitats.

Recursos (humans i materials) utilitzats en relació amb la participació

Allò que funciona millor acaben sent els tècnics referents per als joves, bàsicament la tècnica de joventut i la tècnica de serveis socials.

Obstacles que es van presentar en relació amb la participació dels agents implicats o que es pretenien implicar

Un dels inconvenients que presenta la comissió de treball és que, any rere any, una part important dels implicats canvia. En relació amb el sector gent jove es pot afirmar que hi ha anys que funciona més o menys bé, però que, tècnicament, la recerca de la implicació i la motivació dels participants es va treballant de manera diferent.

Elements que van tenir un efecte afavoridor de la participació

Tractant-se d'un municipi petit, un factor que afavoreix l'èxit de l'actuació és, d'una banda, el coneixement dels joves, i de l'altra, l'experiència de dur a terme activitats semblants al llarg de 5 anys.

Conclusions d'aquesta experiència en relació amb la participació en els programes de prevenció de drogodependències

Sovint ens plantegem si el fet de promoure aquesta mena d'activitats en les quals partim de la idea de «no prohibir», però sí de limitar el consum, és o no és una actuació correcta. Allò que que tenim clar és que la informació i el treball que els tècnics municipals (en algunes ocasions ajudats per joves) exerceixen en un concert o una festa té un valor molt important.

Fóra bo que, independentment de l'actuació preventiva que es tracti, totes les que s'organitzin al municipi seguissin els mateixos criteris d'actuació.

Experiència 4. Sant Boi de Llobregat (81.368 habitants)

Breu descripció de l'experiència

El Programa de Prevenció de Drogodependències de l'Ajuntament de Sant Boi de Llobregat, amb l'equip d'Educació Viària de la Policia Local i els responsables del Programa Salut i Escola dels Centres d'Assistència Primària Baix Llobregat-Litoral, destacats al CAP Molí Nou, conformen l'anomenat «Equip 3 de Prevenció», i han culminat una experiència pilot per afrontar la problemàtica que planteja la interacció drogues (sobretot alcohol) i conducció, des d'un plantejament multiangular: mèdic, psicosocial i jurídic, considerant els efectes a curt, mitjà i llarg termini que se'n poden derivar a cadascun dels àmbits d'aproximació esmentats.

En aquest estadi prospectiu les activitats s'han limitat a un espai geogràfic mostral (el Barri de la Ciutat Cooperativa), triat en virtut de les seves coordenades sociodemogràfiques, geogràfiques i tipològiques (nivells de consum i equipaments).

Breu descripció de la metodologia emprada

L'activitat es desenvolupa en dues sessions, una a peu d'exposició, amb un pròleg i un epíleg a l'aula, i l'altra a classe, amb l'opció de tasques de continuïtat diferida. L'exposició («Homo Transitus»), facilitada pel Departament de Joventut i el Servei Català de Trànsit de la Generalitat, és una seqüència amb una conceptualització creativa centrada en metàfores d'animals que repassa els principals factors humans implicats en el risc viari.

1. Mètode socràtic a peu d'exposició

Sessió 1a. Objectiu: generar espais de reflexió, activar mecanismes interrogatius, sense subministrar solucions als alumnes. Mètode: conversa clínica. Durada: 1 hora.

1.a. Mapa conceptual i demostració a l'aula

Devolució dels resultats obtinguts a l'enquesta de consum de drogues als instituts de secundària, elaborada per l'Ajuntament el curs 2006-2007 a tot el grup classe.

1.b. Plantejament d'interrogants a peu d'exposició

Divisió del grup classe en tres subgrups, d'aproximadament 8 alumnes. Cada subgrup resta a càrrec d'un dels professionals que fan l'activitat. Faran el recorregut per l'exposició. Per cada subgrup se selecciona un representant perquè prengui nota dels possibles dubtes i/o informacions rellevants. Aquesta informació es lliurarà al final de la sessió al professional responsable de cada subgrup per tractar-la a la segona sessió.

Mentre els subgrups esperen per completar el recorregut, se'ls lliura material vinculat a l'exposició (sopa de lletres i article).

1.c. Discussió de grup a peu d'exposició

Un cop finalitzat el recorregut, es tornen a reunir tots els alumnes, els quals poden plantejar els dubtes que tinguin. Se'ls emplaça a resoldre'ls a la segona sessió.

2. Debat a l'aula

Sessió 2a. Objectiu: proporcionar oportunitats d'aprenentatge per conferir als estudiants una veritable llibertat d'elecció. Mètode: conversa guiada. Durada: 1 hora.

2.a. Conversa clínica inicial

Cada professional fa una breu presentació d'informació relacionada amb el consum d'alcohol i els riscos de la conducció en una seqüència d'emmarcament psicosocial, mèdic i jurídic:

- Presentació de la tècnica del Centre de Recursos en prevenció de drogodependències. Temes a tractar: l'ús de l'alcohol en espais de lleure, la influència del grup d'iguals i la imatge que ens transmeten els mitjans de comunicació dels consumidors d'alcohol (publicitat).
- Presentació de la infermera de Salut i Escola. Temes a tractar: definició de les drogues i conceptes bàsics (tolerància, dependència). Tipus de drogues i principals riscos en l'organisme del consum d'alcohol.
- Presentació del professional d'Educació Viària de la Policia Local. Temes a tractar: principals conseqüències jurídiques de la conducció sota els efectes de l'alcohol. Introducció de la nova normativa que començarà a aplicar-se al gener del 2008. Presentació de l'etilòmetre i el drogotest.

2.b. Debat amb l'alumnat a l'aula

Debat amb el grup classe en què recuperen els dubtes recollits per cada representant del grup a la primera sessió.

3. Avaluació

Lliurament posterior d'una breu enquesta de valoració de les activitats realitzades.

4. Treball de seguiment tutorial

Objectiu: afavorir la sedimentació d'actituds responsables i segures en la conducció, així com la consolidació, en termes pràctics, dels coneixements adquirits durant les sessions anteriors. Durada: 1 hora per activitat.

Objectius a assolir amb la participació en aquesta experiència

La finalitat és atacar preventivament un dels quatre principals factors de risc viari (el consum de drogues, sobretot d'alcohol) i arribar a un dels dos grans col·lectius de risc viari (joves entre 15 i 25 anys) amb tots els arguments materials i temporals plausibles:

El plantejament seguit es posa de manifest en tres nivells materials i temporals:

- Mèdic (llarg termini): prevenció de conductes individuals insalubres i adquisició d'autoconsciència sanitària.
- Psicosocial (mitjà termini): prevenció d'hàbits relacionals perniciosos i adquisició d'autoconsciència per afrontar la influenciabilitat grupal.
- Jurídic (curt termini): prevenció de comportaments antisocials, fortament sancionats, i adquisició d'hàbits segurs i solidaris en la mobilitat.

Sectors implicats

- Educatiu
- Serveis Socials
- Serveis de Salut
- Policia / Cossos de seguretat

Agents socials implicats

- Els coordinadors de cicles de formació de secundària obligatòria i postobligatòria dels instituts de la Ciutat Cooperativa.
- Els coordinadors dels sengles programes de salut escolar.

Com se'ls va implicar?

La mera idea compositiva de l'Equip 3 i els seus objectius, en un escenari epidemiològic real, van ser suficients per comptar amb una implicació total.

Recursos (humans i materials) utilitzats en relació amb la participació

L'equip humà és una tríada pluridisciplinar integrada per un dinamitzador psicosocial de Prevenció de Drogodependències, un monitor d'Educació Viària de la Policia Local i una infermera del CAP Molí Nou, referent del Programa Salut i Escola.

Obstacles que es van presentar en relació amb la participació dels agents implicats o que es pretenien implicar

Merament logístics: hores de tutoria, coordinació de professors, habilitació d'un espai focal per a l'exposició, trasllat d'aquesta d'un centre a l'altre...

Elements que van tenir un efecte afavoridor de la participació

La diversitat compositiva de l'Equip 3. L'actitud empàtica dels monitors. El tarannà pràctic dels coneixements transmesos. L'humor com a recurs buscat. La complicitat entre els membres de l'Equip 3. La metodologia basada en els casos i els escenaris quotidians dels joves de la localitat.

Conclusions d'aquesta experiència en relació amb la participació en els programes de prevenció de drogodependències

La utilitat directa atribuïda pels participants a l'activitat mitjançant les enquestes té un regust més racional que emocional: els joves reconeixen que ja no podran mai al·legar desco-
neixement, que l'experiència els ha enriquit cognitivament, però que, igualment, dubten que «el saber» alteri «el voler», tot i que admeten que estar ben informats és un principi incontestable per tenir, si més no, opcions d'estructurar un criteri propi que fonamenti decisions adequades davant les oportunitats de consum de drogues.

Agraïments

Bona part de les idees i dels plantejaments que inclou aquest document van sorgir de la reflexió i del treball conjunt dels participants en un Grup de Treball de la Diputació de Barcelona sobre «Estratègies per a la participació en els plans locals sobre drogues», que va tenir lloc a Barcelona, d'abril a setembre del 2007. Per això, els autors d'aquest document estem en deute amb les persones següents, a les quals expressem el nostre reconeixement i agraïment: Carles Bartolomé, Ajuntament de Llinars del Vallès; Ester Basart, Ajuntament de Terrassa; Jordi Bernabeu, Ajuntament de Granollers; Magda Bertran, Diputació de Barcelona. Àrea de Salut Pública i Consum; Andrés Cano, Ajuntament de Rubí; Eva Casas, Ajuntament de Polinyà; Marta Catalán, Ajuntament de Sant Pere de Ribes; Montse Curucelaegui, Ajuntament d'Esplugues de Llobregat; Esther del Amo, Ajuntament de Bagà; Delia Faixó, Ajuntament de Calella; David García, Ajuntament de Sitges; Núria García, Diputació de Barcelona. Àrea de Benestar Social; Sergi Gómez, Ajuntament de Sant Vicenç dels Horts; Esther Hosa, Ajuntament de Sentmenat; Stephane Leclercq, Generalitat de Catalunya. Departament de Salut; Xesco Montañez, Ajuntament de Sant Boi de Llobregat; Natalia Navarro, Diputació de Barcelona. Àrea de Benestar Social; Cristina Oliveras, Ajuntament d'Argentona; Roser Orriols, Diputació de Barcelona. Àrea de Benestar Social; Neus Padrós, Consell Comarcal del Berguedà; Esther Parra, Ajuntament de Palau Solità i Plegamans; Xavier Pérez, Ajuntament de Masquefa; Lola Perpinyà, Ajuntament de Gironella; Neus Pijoan, Ajuntament de Vilanova i la Geltrú; Montse Prior, Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda; Anna Ramoneda, Ajuntament de Santa Maria de Palautordera; Patrícia Ros, Ajuntament de Tarragona; Pilar Sánchez, Diputació de Barcelona. Àrea de Benestar Social; David Sanitjas, Ajuntament de Figaró-Montmany; Lluís Sebastià, Ajuntament de Palledà; Maribel Serra, Diputació de Barcelona. Àrea de Benestar Social; Begoña Suriol, Diputació de Barcelona. Àrea de Benestar Social.

La Diputació de Barcelona és una institució de govern local que treballa conjuntament amb els ajuntaments per impulsar el progrés i el benestar de la ciutadania.

La col·lecció **Documents de Treball** facilita als agents del món local documentació actualitzada per contribuir a la millora de la gestió de les polítiques públiques locals.

Aquesta publicació, elaborada en el marc de la Xarxa Local de Prevenció de les Drogodependències, vol ser una eina pràctica per promoure processos participatius en el territori, així com per desenvolupar plans locals sobre drogues basats en un model comunitari.

És una guia que té com a finalitat millorar l'eficàcia de les intervencions preventives en l'àmbit local des del reconeixement de la coresponsabilitat social en l'abordatge del fenomen de les drogodependències. I inclou, també, diverses experiències municipals amb components participatius que han funcionat.

Diputació de Barcelona
Àrea de Benestar Social
Servei d'Acció Social
Pg. de la Vall d'Hebron, 171
Edifici Serradell Trabal, 1a. planta
08035 Barcelona
Tel. 934 022 471 · Fax 934 022 492
a.benestars@diba.cat
www.diba.cat/servsocials

